

Tjóðskapur og søguvísindi

1. partur

Ólavur W.
Hognesen,
sosiologur

Í gjár endaði norðurlenska søguvísindastevnan, sum byrjaði í Norðurlandahúsinum mikudagin. Evnið á ráðstevnuni hevur verið tjóðskapur í Norðurlondum.

Tólv fyrilestrar hava verið hildnir; trettandi fyrilesturinn, sum vera skuldi, varð av ongum, tí fyrilestrarhaldarin, Gunnevi Nordman, hevði forfall. Triggir av fyrilestrunum vóru um føroysk evni: fyrilestrarhaldararnir vóru Hans Jacob Debes, Joan Pauli Joensen og Jóhan Hendrik Winther Poulsen.

Vit fara í dag og komandi bløðum at endurgeva útlendsku fyrilestrarar stuttum, og so gera eitt sindur meira

Fyrilestrarar vóru almennir. Mikudagin og hósdagin vóru at kalla bert áhoyrarar, sum so ella so hava tilknýti til søguvísindini

burtur úr teimum føroysku. Eisini fara vit í einum av komandi bløðum at prenta fyrilestur eftir Rógva Thomsen, sum hann helt á almennum fundi í Norðurlandahúsinum, fyriskipaður av móðurmálsáráðslaganum herfyri.

Henry Minde:

Maktdeplarnir taka sær rætt til at brennimerkja minnilutabólkar sum nakað serligt

Henry Minde segði sum seg sjálfvan, at hann var sami og partur av radikala ungdomsætthaldningum frá 1968. Tí helt hann litið um tjóðskaparligar grundgevingar.

Tá røðast skuldi um tey fyrirbrigdi, sum eru á skránni hesar dagarnar, so líkaði honum betur hugtakið *etnisitetur*

Helge Salvesen, Tromsø:

Søguvísindi trívast best í tjóðskaparligum jørðildi

Helge Salvesen frá universitetinum í Tromsø segði í fyrsta fyrilestrinum, at søguvísindini í løtuni vóru í eini kreppu: tær høvdu trupult við at rættvisgera, hvi vit yvirhøvur skulu hava slík vísindi.

Orsøkin til hesa kreppu er, segði Salvesen, at tjóðskaparkenslan ikki longur hevur nakran avgerandi politiskan tyding. Í farnu öld vóru søguvísindi ikki nakað, sum vísindamenn bert putlæst við, men nakað sum hevði avgerandi politiskan tyding.

Tað, sum var á skránni politiskt tá, var fyrst og fremst grundfestingin og reisingin av tjóðarstatinum; sambært hugsjónini um tjóðarstatin sum ríkis-eind átti tjóðin (oftast málið) at vera grundarlagið fyri ríkismarkinum. Og tjóðarstatshugsjónin var ein sjálvseggn fyri søgumenn í farnu öld.

Við fortíðarkeldum vistu t.d. norskir søgumenn á, at norðmen vóru ein serstøk tjóð, sum kom norðanefir og inn í Noreg og tað gjørdi teir fyrr enn innflytararnir sunnanefir. Tí høvdu norðmen og ikki danir og svar søguligan

rætt til Noreg. Hetta var eisini grundarlag fyri krávinum um, at Noreg skuldi vera sjálvstøðugt. Søguvísindini — vísindini um fortíðina — verða sostatt brúkt til at rættvisgera aktuellar politiskar støðutakanir, segði Salvesen.

Hvat er ein tjóð? Tvínni eru tjóðarhugtøkini. Annað er hetta, at ein tjóð er ein náttúrlig eind í søguni (norðmenn eru norðmenn og hava altíð verið norðmenn); tjóðin kann eisini — istaðin fyri at vera ein náttúrlig eind — verða eitt søguligt, tíðarbundin hugstremban ella eitt politiskt mál; í seinna førinum er tjóðarhugtakið illa hugsandi uttan nationalismu og eina størri ella minni politiska rørslu.

Hvat er tað, sum heilaristir hugsjónina um tjóðarstatin? spurdi Salvesen og svaraði sjálfur: hon iger seg sum eitt «vit» í mun til «hini» og setur ymisk virði í «okkum» meta vit eftir tí, vit vildu við eini handling (ikkí eftir úrslitinum av handlingini); hini meta vit einans eftir úrslitinum av teirra handlingum, ikki eftir tí, tey vildu við teimum.

Prinsippið um tjóðarstatin varð knæ-

sett aftaná Balkan-kriggini og fyrra heimsbardaga; men tað er minni enn so í øllum statum, at ríkismarkið fylgir tjóðar- ella málmarkinum: fleiri statir hava fleiri tjóðbólkar undir sær. Og innanríkis ósemjur — fleiri og færri, størri og smærri — standast av hesum.

Í dag — reiðiliga 100 ár aftaná at tjóðar(stat)s-hugsjónin tók seg upp — eru Danmark, Noreg og Svøríki politiskt samhandsfastar eindir innan tjóðstatskarmar. Og søguvísindini og grundfestingin av tjóðarstatinum eru søguliga so nær tengd at hvørjum øðrum, at máað verður undan tilverurættinum hjá søguvísindinum, so hvørt sum tjóðarstatin verður grundfestur og viðurkendur.

Hugsjónin um tjóðarstatin hevur sostatt verið ryggurin í søguvísindinum. Men eisini í flestu øðrum vísindum. Frá og við 19. öld liggur tað í vísindinum at seta spurningar og geva svar út frá tjóðarstatshugsjónini, og hetta er so sjálvsagt, at vísindamenn — t.d. búskaparfrøðingar — geva sær ikki far um tað.

Tann samfelagsveruleiki, sum søguvísindini og vísindini yvirhøvur nú tak-

ast við, er alt meira lokala samfelagið og altjóða samfelagið, t.v.s. ikki so nógv tjóðin/ríkið. Og tí nýðast søguvísindini at gera grein fyri, hvat vit skulu brúka tær til. Eru tær bert putl ella er nokur nytta í teimum.

Men ikki allar tjóðir eru endaliga viðurkendar — heldur ikki allar sum eru politiskt viðurkendar. Og her trívist tjóðskaparkenslan og her eru søguvísindini ikki arbeiðsleys. Salvesen nevndi her Føroyar, Island og Grønland; 3. heims lond og tjóðbólkar, sum eru í minniluta í einum ríki.

Salvesen ivast sostatt ikki í, at tjóðskaparkenslan finst í dag, men hon er minst í politiskt samhaldsføstum røkjum; við øðrum orðum: hon er minst har, sum hon av fyrstan tíð var størst. Men tjóðskaparkenslan er eitt gruggut fyrirbrigdi, hvørs virði er sera ivasamt sum vísindahugtak; men hent hjá politiska demagoginum, tá hann átekur sær at siga fólkinum, hvat tað er, tey sjálvi gjarna vilja føra fram!